

Morawski, Zbigniew

"Imiennictwo dynastii piastowskiej we wczesniejszym średniowieczu", Jacek Hertel, Poznań 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 71/3, 632-633

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

z ówczesnymi przemianami społecznymi i prawnymi. Regularne, dziedziczne nazwisko wśród szlachty węgierskiej zaczęło się kształtować w XIV w., zaś w stuleciu następnym ten sam proces miał miejsce w obrębie innych grup społecznych. Autor akcentuje znaczenie alfabetyzacji społeczeństwa dla tego procesu. Przymus używania nazwisk został na Węgrzech wprowadzony przez Józefa II w końcu XVIII w., a więc stosunkowo wcześnie. Autor obszernie omawia typy nazwisk węgierskich. Osobną uwagę zwraca na przydomki, pseudonimy oraz imiona pochodzenia literackiego.

Trzecia część książki („Place-Names”) poświęcone została węgierskiej toponimii. Na początku omówiono węgierskie nazwy krajów i prowincji oraz ich konstrukcję i etymologię. Następnie nazwy etniczne (które *nb.* nie są w węgierskim traktowane jako nazwy własne), nazwy wód i gór, wreszcie nazwy miejscowości. Te ostatnie dzieli autor na dwie zasadnicze grupy: nazwy wywodzące się z rzeczowników pospolitych oraz z rzeczowników własnych. Do grupy pierwszej zaliczył B. Kálmán podgrupę tzw. nazw regionalnych (związanych z ukształtowaniem powierzchni terenu, hydrografią, florą i fauną) oraz podgrupę tzw. nazw osadniczych. Do tych ostatnich należą nazwy związane z budynkami i budowlami (np. Visegrád), nazwy wytworzone od zawodów i profesji, od nazw etnicznych i plemiennych, nazwy miejscowości targowych (najbardziej typowe związane są z dniem odbywania się targu), wreszcie specyficzną grupę nazw miejscowych z przyrostkiem -i. W XI—XII w. za pomocą tego przyrostka wyrażano przynależność do kogoś lub czegoś; jeżeli był on dodany do imienia osoby, oznaczał właściciela osady, np. Vasvári — należące do Vasvára; jeżeli dodany był do rzeczownika pospolitego, to stawał się przyrostkiem przymiotnikowym, implikującym równocześnie dodatkowe znaczenie 'wieś', np. Egri (<éger 'olcha').

W grupie toponimików wywodzących się z rzeczowników własnych autor wyróżnił: interesującą grupę imion osób używanych, w formie niezmienionej, jako nazwy miejscowości (praktyka ta wywodziła się jeszcze z okresu nomadzkiego i była stosowana do XIII w.; w nazwach tych, np. Debrecen, Kalocsa, zachowała się pewna liczba imion turkского pochodzenia), nazwy wyrażające posiadanie, nazwy zawierające imiona osób świętych (np. Szentmárton, Szentmária; takich nazw jest kilkaset, pochodzą one przeważnie z XIII—XIV w.). Z kolei omówione zostały różne kategorie nazw ulic oraz nazwy terenów pozbawionych osadnictwa. Książkę kończy charakterystyka zmian nazewnictwa geograficznego (m.in. w związku z przemianami języka węgierskiego) oraz zarys węgierskich badań nazw osobowych i geograficznych. Praca zaopatrzona została w indeks i bibliografię. Warto jeszcze wspomnieć, że miała ona już trzy wydania w języku węgierskim (1967, 1969, 1973).

M. D.

Jacek Hertel, *Imiennictwo dynastii piastowskiej we wcześniejszym średniowieczu*, Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Rocznik 79 — zeszyt 2, Poznań 1980, s. 184.

Imiennictwo piastowskie, jeśli nie liczyć starej pracy S. Kętrzyńskiego, jako oddzielny problem interesowało dotąd tylko językoznawców. Historycy poświęcali mu sporo uwagi, ale raczej na marginesie historii politycznej, traktując imię jako źródło pomocnicze w badaniach nad dziejami poszczególnych władców. Jedną z zalet książki jest więc podsumowanie dotychczasowego stanu badań, uporządkowanie dyskusji i zestawienie zarówno poglądów, jak i lekcji źródłowych.

Te ostatnie, w dużej liczbie zaczerpnięto z bardzo obfitego materiału ze słowiańskiego i germańskiego obszaru językowego.

Praca została podzielona na pięć rozdziałów: o imionach Piastów przedmieszkowych, o imionach męskich od Mieszka I po dzieci Bolesława Krzywoustego, o przydomkach męskich, o imionach córek piastowskich, wreszcie o dwuimienności. Konstatacja powszechnej dwuimienności Piastów pozwala autorowi na eleganckie przedstawienie nieśmiertelnego problemu *Dagome iudez*; porównanie powtarzających się u Piastów, lub na listach innych dynastii imion męskich i żeńskich umacnia w przekonaniu (ważnym dla badań genealogicznych), że imiona żeńskie dziedziczone były kognatycznie — stąd duża liczba imion obcych — na imiona męskie zaś nie było reguły; kognatyczne zdarzają się tak samo często, jak agnatyczne. Bywa, że na imiona mają wpływ więzi polityczne (np. z dynastią Ludolfingów). Uwzględniony w pracy materiał źródłowy nastraja autora pesymistycznie do tzw. kryterium imionowego w genealogii; nie do utrzymania jest teza o imionach „zastrzeżonych” tylko dla niektórych rodów.

Z. M.

Hansische Studien t. IV: Gewerbliche Produktion und Stadt-Land-Beziehungen, hrsg. von Konrad Fritze, Eckhard Müller-Mertens, Johannes Schildhauer, „Abhandlungen zur Handels- und Sozialgeschichte” t. XVIII, Verlag Herman Böhlau Nachf., Weimar 1979, s. 214.

Kolejny zbiór studiów firmowanych przez Hanzeatycką Wspólnotę Pracy Towarzystwa Historyków NRD zawiera prace 15 autorów z kilku krajów europejskich. Całość dzieli się na trzy działy.

Dział pierwszy („Zur gewerblichen Produktion im hansischen Wirtschaftsraum”) otwiera szkic Konrada Fritze poświęcony roli produkcji rzemieślniczej w życiu gospodarczym miast Hanzy XIII—XVII w. Autor przestrzega przed lekceważeniem roli rzemiosła w miastach hanzeatyckich. Porusza też kapitalny problem wpływu hanzeatyckiego systemu gospodarczego na rozwój produkcji w miastach. K. Fritze podkreślił, że handel niektórymi surowcami i produktami rolniczymi oddziaływał pobudzająco na pewne dziedziny produkcji (solnictwo, młynarstwo, browarnictwo). Handel morski aktywizował też budownictwo okrętowe. Te dziedziny produkcji wyróżniały się nie tylko dynamiką rozwoju, ale również specyficznymi formami organizacji produkcji (brak, lub znikoma rola systemu cechowego), rolą kapitału kupieckiego itp. Z drugiej jednak strony handel produktami wysoko rozwiniętego rzemiosła obcego pochodzenia (tekstylia, produkty metalowe) oraz surowcami przeznaczonymi na rynki obce nie pobudzał miejscowej produkcji, sprzyjał natomiast agraryzacji niektórych rejonów strefy bałtyckiej. Kolejne studia dotyczą kwestii szczegółowych. Küllike Kaplinski przedstawił ilościową (z wykorzystaniem ETO) analizę rzemiosła w Tallinie (Rewal) w XIV w. Autor zestawiał specjalności rzemieślnicze, liczebność rzemieślników, ich pochodzenie geograficzne i etniczne, stan majątkowy, mobilność oraz przeprowadził analizę korelacyjną tych elementów. Na uwagę zasługują też diagramy liczebności rzemieślników (istotny wpływ epidemii ostatniej ćwierci XIV w. na spadek liczby rzemieślników). Rzemiosło późnośredniowiecznego Wrocławia omówił Roman Heck. Zwrócił on szczególną uwagę na rozwój ilościowy rzemiosła w XIV—XV w. oraz na wpływ handlu wrocławskiego na wzrost rzemiosła w tym mieście. Rzemiosło wrocławskie przedstawił R. Heck na tle niektórych miast środkowoeuropejskich i hanzeatyckich. Leo Noordegraaf interesująco omówił ewolucję formy